УДК 330.341.1

Пєтухова О.М., к. е. н.

Petukhova O.M.

Петухова О.М.

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

FORMATION OF CLUSTER TYPE INNOVATIVE STRUCTURES IN THE FOOD INDUSTRY

ФОРМИРОВАНИЕ СТРАТЕГИИ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Національний університет харчових технологій

В статті розглянуто передумови формування ефективної стратегії інноваційного розвитку харчової промисловості, основні напрями формування інноваційної стратегії підприємств галузі та підходи щодо оцінки розробленої інноваційної стратегії.

***Ключові слова**: інновації, інноваційний розвиток, інноваційна стратегія, підприємства харчової промисловості.*

The article deals with the prerequisites of forming a cluster of innovative structures such as the food industry in Ukraine.

***Key words:** innovation, innovative activity, innovative activity, enterprises of food industry.*

В статье рассмотрены предпосылки формирования эффективной стратеги инновационного развития пищевой промышленности, основные направления формирования инновационной стратеги предприятий отрасли и подходы к оценке разработанной инновационной стратегии.

***Ключевые слова:** инновации, инновационное развитие, инновационная стратегия, предприятия пищевой промышленности.*

Вступ. Конкурентоспроможність окремого підприємства і економіки в цілому визначається не лише обсягами виробництва та реалізації продукції, а, насамперед, наявністю інноваційної складової у виробництві. Від того, наскільки значною буде інноваційна складова економічного розвитку будь-якої країни, залежить її роль і місце у світовій економічній системі, стабільність і рівень розвитку національної економіки на даному етапі і в майбутньому. Дане питання є особливо актуальним для України, яка активно шукає своє власне місце у світовій економічній системі.

© О.М.Пєтухова, 2010.

Реалізація інноваційних програм та проектів в умовах розвитку інтеграційних процесів та вступу України до СОТ зумовлює необхідність врахування, передусім, перспективного розвитку економіки та світового співтовариства.

Досвід економічного розвитку країн-лідерів підтверджує, що еволюційний процес в економіці здійснюється саме через інновації, які подібно потягу, тягнуть за собою модернізацію і структурну перебудову всієї економіки. В умовах ринкової економіки інновації мають швидко впроваджуватись у виробництво й задовольняти споживачів різноманітною високоякісною продукцією та послугами. Тобто тільки така умова передбачає реальний рівень інноваційності держави та її суб’єктів [1, с. 330].

Тому для прийняття ефективних управлінських рішень, пов’язаних із майбутнім розвитком підприємств та економіки в цілому, необхідне розроблення ефективної інноваційної стратегії, яка б поєднала формування довгострокових завдань інноваційної діяльності підприємств та вибір найефективніших шляхів їх досягнення.

Вирішення цього завдання викликає потребу у вивченні існуючого теоретичного надбання з досліджуваної проблеми, проведення прикладних досліджень інвестиційних стратегій, які використовують у своїй діяльності підприємства харчової промисловості, та розроблення шляхів удосконалення аналізу стратегічних альтернатив й формування ефективної інноваційної стратегії підприємств.

Постановка завдання. Проблема формування ефективної стратегії інноваційного розвитку активно досліджується економічною наукою. Питаннями активізації інноваційної діяльності займається чимало відомих вітчизняних вчених, а саме Александрова В. П., Бажал Ю. М., Алєксєєв І. В., Волков О. І., Дацій О. І., Денисенко М. П., Ілляшенко С. М., Краснокутська Н. В., Тарасенко Т.В., Федулова Л. І. та багато інших.

Водночас, не зважаючи на значні напрацювання вчених-економістів, здійснені у площині теорії, методики та організації інноваційної діяльності на підприємствах та інноваційних процесів в економіці, слід зауважити, що до цього часу багато проблем іще не знайшли свого остаточного вирішення, що й зумовлює об'єктивну необхідність подальших досліджень у сфері формування ефективної стратегії інноваційного розвитку.

Результати. Важливою умовою стабілізації та подальшого стійкого розвитку економіки України є активізація інноваційної діяльності. Особливо актуальне питання формування ефективної інноваційної стратегії для підприємств харчової промисловості. Розвиток інтеграційних процесів та вступ України до СОТ загострили конкуренцію серед виробників харчових продуктів та стимулювали підприємства до посилення інноваційної активності.

Рівень конкурентоспроможності вітчизняних виробників харчових продуктів на світовому ринку відносно невисокий через незадовільний стан сировинної бази, невідповідність матеріально-технічного забезпечення виробництва світовим вимогам, використання застарілих технологій, неврегульованості механізмів кредитування тощо.

Іще до вступу у СОТ вважалось, що в Україну хлине дешева неякісна продукція із економічно розвинутих країн Заходу. Реальність наслідків вступу України до СОТ полягає у тому, що нові правила сприяють зменшенню обсягів збуту вітчизняних продуктів з низькими стандартами якості. Отже перед підприємствами постало завдання утримання стійких конкурентних позицій, покращення якості продукції та модернізації технологій виробництва й організації збуту продукції.

Економічне становище підприємств харчової промисловості різне. Тенденція до укрупнення, злиття та поглинання, що набула поширення в кінці 90-х років минулого та на початку нинішнього століття, призвела до створення холдингових структур, які об'єднали (а іноді й поглинули) низку дрібних та нерентабельних виробництв. Відбулася певна структуризація ринку. Водночас крупні виробники й надалі прагнуть встановити контроль над дрібними виробниками та постачальниками сировини, активно реалізуючи стратегію інтеграції. Фінансово-економічна криза загострила нагальні питання функціонування підприємств. Перед багатьма підприємствами харчової промисловості нині постало завдання не лише завоювати нові ринкові позиції, а закріпити вже існуючі конкурентні позиції на ринку.

Відтак виникає необхідність пошуку шляхів виходу із кризи та забезпечення стійкого економічного розвитку, що потребує формування адекватної ринковим умовам стратегії інноваційного розвитку підприємств.

Основна маса інновацій реалізується в ринковій економіці підприємствами як засіб вирішення виробничих задач і як найважливіший фактор стабільності їхнього функціонування, економічного зростання і забезпечення конкурентоспроможності. Вони орієнтовані на ринок, на конкретного споживача чи потребу [2, с. 46].

Отже генерування і використання інновацій зумовлене конкурентною боротьбою виробників продуктів харчування й одночасно є ключовим чинником підвищення їх конкурентоспроможності. Тому одним із найголовніших пріоритетів економічного розвитку підприємств харчової

промисловості України нині є розроблення моделі інноваційного розвитку, адекватної сучасному стану зовнішнього середовища, українським традиціям і сучасним світовим тенденціям.

Оскільки стимулюючим механізмом розвитку інновацій у першу чергу є ринкова конкуренція, то, на наш погляд, основними передумовами формування ефективної стратегії інноваційного розвитку харчової промисловості є наступні:

- конкурентна боротьба на ринку, бажання отримати конкурентні переваги та максимізувати прибуток;
- зростаючий попит споживачів та підвищення вимог до якості продукції;
- спрямованість на ресурсо- та енергозбереження, підвищення технічного потенціалу;
- пошук вирішення проблем, що виникають під час діяльності підприємств;
- наслідування іншим підприємствам, що впроваджують нові технології;
- підтримка та підвищення престижу підприємств;
- наукові відкриття, винахідництво, інтеграція науки і виробництва.

Формування ефективної стратегії інноваційного розвитку конкретного підприємства є складним творчим процесом, що потребує високої кваліфікації виконавців. Перш за все, формування інноваційної стратегії базується на прогнозуванні окремих умов виконання інноваційної діяльності. Складність цього процесу ще й в тому, що при формуванні інноваційної стратегії необхідно провести широкий пошук і оцінку альтернативних варіантів інноваційних напрямків, що найбільш повно відповідають іміджу підприємства та задачам його розвитку. Певна складність формування інноваційної стратегії полягає ще в тому, що вона не є незмінною, та потребує періодичного

коригування з урахуванням можливих зовнішніх умов і нових можливостей росту підприємства.

Вихідною передумовою формування інноваційної стратегії є загальна стратегія економічного розвитку підприємства. По відношенню до неї інноваційна стратегія має підпорядкований характер і повинна бути узгоджена з нею за цілями і етапами реалізації. Інноваційна стратегія при цьому розглядається як один з головних факторів забезпечення ефективного розвитку підприємства у відповідності з обраною ним загальною економічною стратегією.

Початковим етапом розробки інноваційної стратегії підприємства є визначення загального періоду її формування. Цей період залежить від ряду умов.

Головна умова – передбачуваність розвитку економіки. В умовах нестабільного розвитку економіки країни, цей період не може бути довгим і в середньому не може виходити за межі 3-5 років (але інноваційна стратегія великих компаній країн з розвинутою економікою розробляється на період 10-15 років).

Важливими умовами визначення періоду формування інноваційної стратегії є тривалість періоду, прийнятого для формування загальної економічної стратегії підприємства та його галузева належність.

Також однією з умов визначення періоду формування інноваційної стратегії є розмір підприємства. Інноваційна діяльність великих компаній зазвичай прогнозується на більш довгий період.

Формування ефективної стратегії інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості пов’язане з певними особливостями та специфікою галузі порівняно з іншими, тому що задоволення потреб населення продуктами харчування – досить складна, багатопланова і актуальна проблема, яка стоїть перед суспільством на всіх ступенях його розвитку. Це зумовлюється рядом обставин: дефіцитом багатьох сировинних ресурсів; різним ступенем розвитку галузей, які безпосередньо виробляють продукти харчування, і пов’язаних з

ними інших галузей; організацією надходжень продуктів харчування до споживача та багатьма іншими причинами.

Формування стратегічних цілей інноваційної діяльності повинно виходити, перш за все, з системи цілей загальної стратегії економічного розвитку. При цьому формування стратегічних цілей інноваційної діяльності повинно узгоджуватись з стадіями життєвого циклу і цілями господарської діяльності підприємства.

На наш погляд, до числа основних напрямів формування ефективної стратегії інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості слід віднести:

1. Розвиток сировинної бази, забезпеченість достатньої кількості сировини відповідної якості, та розвиток інтеграційних зв'язків з постачальниками сировини.

2. Розширення асортименту виробів функціонального призначення, підвищення їх харчової цінності.

3. Виробництво харчових продуктів із нетрадиційної сировини з використанням добавок з метою покращення споживчих властивостей, а також продуктів оздоровчої та профілактичної дії.

4. Розробка прогресивних ресурсозберігаючих технологій з використанням нових видів сировини з лікувальними, імуностимулюючими та радіопротекторними властивостями для всіх груп населення, в тому числі для хворих на цукровий діабет.

5. Розробка прогресивних ексклюзивних технологій виробництва харчових концентратів підвищеної харчової та біологічної цінності, зокрема продукції швидкого приготування, дитячого та лікувально-профілактичного призначення.

6. Удосконалення технологічних процесів виробництва продукції за традиційними технологіями.

7. Розроблення технологій та устаткування для виробництва нових харчових продуктів з вторинної сировини.

8. Удосконалення технології виробництва та розширення асортименту пакувальних матеріалів для подовження термінів зберігання готової продукції та розроблення нових видів устаткування для виробництва виробів тривалого зберігання.

9. Впровадження енергозберігаючих технологій.

Першочергове завдання інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості полягає у підвищенні якості вироблюваної продукції при зниженні витрат на її виробництво.

Конкретизація інноваційної стратегії за періодами її реалізації передбачає встановлення послідовності і строків досягнення окремих цілей і виконання стратегічних задач. В процесі цієї конкретизації забезпечується зовнішня та внутрішня синхронізація в часі. Зовнішня синхронізація передбачає узгодження в часі реалізації інноваційної стратегії із загальною стратегією економічного розвитку підприємства, а також з прогнозованими змінами кон'юнктури споживчого ринку. Внутрішня синхронізація передбачає узгодження в часі реалізації окремих напрямків новаторства між собою, а також з формуванням необхідних для цього фінансових ресурсів.

Оцінка розробленої інноваційної стратегії здійснюється на основі врахування наступних критеріїв:

1. Узгодженість інноваційної стратегії компанії із загальною стратегією її економічного розвитку. При цьому досліджується узгодженість цілей, напрямків і етапів реалізації цих стратегій.

2. Внутрішня збалансованість інноваційної стратегії. В процесі такої оцінки визначається, наскільки узгоджуються між собою окремі стратегічні цілі і напрямки інноваційної діяльності, а також послідовність їх виконання.

3. Узгодженість інноваційної стратегії із зовнішнім середовищем. При цьому оцінюється, наскільки розроблена інноваційна стратегія відповідає прогнозованим змінам економічного розвитку країни та кон'юнктури ринку.

4. Реалізація інноваційної стратегії з урахуванням існуючого ресурсного потенціалу. В процесі такої оцінки в першу чергу розглядаються

потенціальні можливості підприємств в формуванні фінансових ресурсів за рахунок власних джерел. Крім того, оцінюється кваліфікаційна підготовленість персоналу і технічна озброєність підприємства з позиції задач реалізації інноваційної стратегії.

5. Прийнятність рівня ризику, пов'язаного з реалізацією інноваційної стратегії. В процесі такої оцінки розглядаються основні інноваційні ризики, можливості їх зниження, нейтралізації чи уникнення, а також потенційні фінансові наслідки для підприємства.

6. Результативність інноваційної стратегії. Оцінка результативності інноваційних програм та проектів базується, перш за все, на визначенні їх економічної ефективності. Разом із цим оцінюються і позаекономічні результати, досягнуті в процесі реалізації інноваційної стратегії (зростання іміджу підприємства; покращення умов праці його робітників, покращення забезпечення населення продуктами харчування і таке інше).

Оцінюючи стратегію інноваційного розвитку, слід відзначити, що сама по собі вона не може бути поганою чи хорошою. Визначальним є те, наскільки вона відповідає інтересам суспільства і наскільки сприяє досягненню поставлених цілей і вирішенню конкретних завдань.

Успіх інновацій залежить як від громадянської позиції, так і від науково-технічної компетенції персоналу, від творчої активності, стимулювання і мотивації окремих працівників [3, с. 49]. Тому основою побудови економіки нового типу, спрямованої на інноваційний розвиток, є максимальна інтелектуалізація суспільства і зміна сутності праці.

Висновки. Економічний розвиток підприємств харчової промисловості нерозривно пов'язаний із активізацією інноваційних процесів. Водночас інноваційна діяльність підприємств харчової промисловості потребує якісно нового підходу. Вона повинна бути не одиничним актом впровадження будь-якої новизни, а стратегічно орієнтованою системою заходів з розробки та прийняття інноваційних рішень, впровадження новацій у виробництво, комерціалізації та аналізу ефективності інновацій.

Вирішення цього завдання потребує формування системи довгострокових завдань інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості, пошуку і вибору найефективніших шляхів їх досягнення та розроблення комплексної програми дій у сфері інноваційної діяльності, тобто формування ефективної стратегії інноваційного розвитку підприємств.

Інновації в харчовій промисловості характеризуються суттєвими соціальними наслідками впровадження у виробництво досягнень науки і техніки, сприяють підвищенню продуктивності праці, розширенню і асортименту і покращенню якості створюваної продукції, спрямовані на задоволення зростаючих потреб людини, полегшення праці та скорочення робочого часу.

Література:

1. Антонюк Л. Л., Поручник А. М., Савчук В. С. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: Монографія. — К.: КНЕУ, 2003. — 394 с.

2. Гриньов А.В Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління. – Х.: «ІНЖЕК», 2003. – 308 с.

3. Цигилик І.І., Кропельницька С.О., Мозіль О.І., Ткачук І.Г. Економіка й організація інноваційної діяльності: Навчальний посібник. — К.: «Центр навчальної літератури», 2004. — 128 с.

Надійшла до редколегії